

ПРАВА ПОТЕРПІЛОГО У ПРОВАДЖЕННІ З ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Дільна З. Ф.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Потерпілий є повноправною особою, із визначеним процесуальним статусом, якого законодавець відносить до учасників кримінального провадження зі сторони обвинувачення. Відповідно, якщо особа визнана потерпілою, вона наділяється правами, реалізація яких повинна забезпечуватись відповідними процесуальними гарантіями.

Відповідно до положень ст. 55 Кримінального процесуального кодексу України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди[1]. В науці кримінального процесуального права, під правовим статусом особи потерпілого розуміють таке його становище у процесі, яке визначається сукупністю правових норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з визнанням особи потерпілою, виникненням, строком дії і припиненням повноважень потерпілого, процесуальними гарантіями [2, с. 111].

Відтак, права та обов'язки у потерпілого виникають з того моменту, коли ним подана заява про вчинене щодо неї кримінальне правопорушення чи заяви про залучення такої особи до кримінального провадження як потерпілого.

Кримінальне процесуальне законодавство повинно гарантувати насамперед дотримання прав потерпілого в усіх стадіях кримінального провадження, в тому числі і стадії виконання судових рішень, де він також може проявляти активність щодо встановлення обставин, які мають значення для доказування та дослідження доказів.

У провадженні з виконання судових рішень законодавець не виключає участі потерпілого, і це видається доволі виправдано, адже саме його права та інтереси є безпосередньо пов'язаними із тим, чи виконується судове рішення і як саме. Наприклад, коли мова йде про необхідність вирішення питань щодо умовно-дострокового звільнення засудженого від відбування покарання, про відстрочку виконання

вироку, про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким тощо, потерпілий таки буде зацікавлений у результатах такого розгляду.

Або коли засуджений був звільнений від відбування покарання (з випробуванням або якщо мова йде про вагітних жінок чи таких, що мають дітей віком до трьох років), тоді потерпілий очевидно буде зацікавлений у розгляді питання щодо направлення таких осіб для відбування покарання, звісно за наявності відповідних підстав.

Так, відповідно до ст. 539 КПК України, потерпілий наділений правом звернутись до суду із клопотанням щодо вирішення того чи іншого питань, яке пов'язане із виконанням вироку (із зазначенням того, якщо таке питання безпосередньо стосується його прав, обов'язків чи законних інтересів). Таке право є похідним від закріпленого законодавцем у ст. 56 права потерпілого подавати докази, заявляти відводи та клопотання, давати пояснення, показання, оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність суду тощо.

Однак, якщо аналізувати норми статей, що регламентують порядок розгляду та вирішення питань в стадії виконання судових рішень, то вбачаємо, що участь потерпілого обмежується лише право на звернення до суду, проте про виклик його чи участь у судовому розгляді згадки немає (і серед осіб, які підлягають виклику до суду в порядку статті 539 КПК України потерпілий не згадується).

Така позиція є такою, що суттєво обмежує права потерпілого. У випадку, коли відповідне клопотання було подано самим потерпілим, правильно було б таки визнати обов'язкову його участь у судовому розгляді. Це насамперед потрібно для того, щоб надати йому можливість дати пояснення з відомих обставин, що мають значення для справи, надати докази, висловити свою позицію, оскаржити прийняте рішення тощо. У разі неможливості його прибуття у такому випадку, допустимо використовувати відеоконференцв'язок. Щодо цього слушно зазначила Н.В. Михайлова, зокрема, що захист інтересів потерпілого і є сенсом кримінального провадження [3, с. 203].

Звісно така обов'язкова участь потерпілого не може стосуватись усіх питань, які можуть бути розглянуті на цьому етапі провадження. Це насамперед певною мірою ускладнювало б сам процес розгляду питань, і призводило до невиправданого затягування судового розгляду. Окрім того, щодо більшості питань думка потерпілого не може мати для суду вирішальне значення. Проте потерпілий мав би повідомлятися про час та місце судового розгляду та про рішення, яке прийняте судом (наприклад шляхом надсилання його копії).

Не менш проблемним питанням залишається і право потерпілого оскаржувати судові рішення, прийняті за результатами розгляду судом питань, пов'язаних з виконання судових рішень. Щодо цього, позиція Касаційного кримінального суду у складі Верховного суду України є наступною. Зокрема Суд вважає, що потерпілі не можуть визнаватися учасниками провадження в стадії виконання судових рішень, відповідно не наділені правом оскаржувати в апеляційному порядку ті рішення місцевого суду, які ухвалені за наслідками такого розгляду. Також суд вважає, що вирішення питань в стадії виконання вироку не відноситься до кримінального провадження, а здійснюється в межах окремої процедури судового розгляду, і виходячи з цього, коло прав учасників провадження у ході виконання судового рішення є відмінним (в тому числі і право на апеляційне оскарження). Тим більше, як зазначається у Постанові вищевказаного суду, ч. 6 ст. 539 КПК України хоч і регламентує право на оскарження в апеляційному порядку ухвал, які прийняті за результатом вирішення питань в стадії виконання вироку суду, проте це стосується тих осіб, що беруть участь у такому їх розгляді.

Однак така позиція безумовно повинна бути піддана критиці, а відповідно сам потерпілий як учасник цього провадження повинен мати можливість реалізувати своє право на оскарження судового рішення, яке гарантується ч. 2 статті 24 КПК України (зокрема право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня в порядку, передбаченому цим Кодексом, гарантується незалежно від того, чи брала така особа участь у судовому розгляді).

З огляду на вищенаведені проблемні питання вбачається необхідність внесення законодавцем доповнень до кримінального процесуального закону шляхом конкретизації положень щодо його прав та можливості їх реалізації в провадженні з виконання судових рішень.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 12.04.2012 року № 4651-VI. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Гошовський М.І. Потерпілий у кримінальному процесі України. К. : Юрінком Інтер, 1998. 188 с.
3. Михайлова Н.В. Інститут захисту прав потерпілого за новим КПК України. *Право і суспільство*. 2013. № 2. С. 203–206.